

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки

РЕФЕРАТ

**кваліфікаційної роботи на здобуття
освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності 053 «Психологія» за
освітньою програмою «Психологія»**

на тему: «Вплив соціальних мереж на формування агресивності підлітків»

Виконавець: студентка
денної форми навчання

Букур Марія Василівна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

д. політ. н., професор

Сіленко Алла Олексіївна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса – 2025

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження теми «вплив соцмереж на формування агресивності підлітків» зумовлена тим, що у контексті стрімкої цифровізації та глобалізації суспільного життя соціальні мережі перетворилися на невід’ємну частину повсякденного існування сучасної молоді, впливаючи не лише на їх комунікативні практики, а й на структуру особистості, емоційно-вольову сферу та поведінкові реакції. Особливої актуальності ця проблематика набуває у підлітковому віці — періоді активного формування ідентичності, ціннісних орієнтацій і моделей соціальної взаємодії. З огляду на поширення феномену кіберкомунікації та зростання часу, який підлітки проводять у віртуальному просторі, зростає занепокоєння наукової спільноти щодо можливого впливу інтенсивного споживання соціальних медіа на агресивну поведінку молодого покоління.

Проблема формування агресивності у підлітковому віці в умовах соціальних змін та цифрового середовища стала предметом активного міждисциплінарного аналізу у сфері психології, педагогіки, соціології та медіадосліджень. Науковий інтерес до вивчення агресії як феномена був започаткований у працях класиків психології ХХ століття, а нині знаходить своє продовження у прикладних дослідженнях, пов’язаних з новими формами соціальної взаємодії у цифровому просторі. Актуальність обраної теми зумовлена також необхідністю своєчасного виявлення негативних тенденцій у розвитку особистості підлітка, зокрема в умовах інформаційного перенасичення, інтернет-залежності, дезадаптивних моделей онлайн-комунікації та феномену кібербулінгу.

В умовах трансформації соціокультурного середовища в Україні, зумовленої як внутрішніми викликами, так і глобальними процесами, тема дослідження набуває особливого значення. Цифрова соціалізація відбувається в реаліях нестабільності, війни, інформаційної гібридизації та порушення традиційних механізмів соціального контролю. Тому вивчення впливу соціальних мереж на емоційно-поведінкову сферу підлітків, зокрема на агресивність, є не лише науково важливим, але й соціально значущим завданням.

Подальші дослідження у цьому напрямі зосереджуються на вивченні медіапосередкованих механізмів соціального навчання агресивної поведінки, гендерних та культурних відмінностей у сприйнятті та трансляції агресії в цифровому середовищі, а також на розробці превентивних програм психологічного супроводу підлітків з підвищеним ризиком деструктивних проявів унаслідок цифрового перевантаження.

Об’єкт дослідження — агресивність підлітків як біопсихосоціальний феномен.

Предмет дослідження — вплив соціальних мереж на формування агресивності підлітків»

Мета даного дослідження - теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити вплив соціальних мереж на формування, рівень та прояви агресивності підлітків.

Задачі дослідження :

1. Проаналізувати основні теоретико-методологічні підходи до вивчення впливу соціальних мереж на формування агресивності в підлітковому віці.
2. Дослідити ступінь наукової розробленості проблеми впливу соціальних мереж на агресивну поведінку підлітків у сучасній вітчизняній та зарубіжній психології.
3. Уточнити зміст понятійно-категоріального апарату дослідження та розкрити основні терміни, що використовуються в роботі.
4. Розкрити соціально-психологічні чинники виникнення підліткової агресії та проаналізувати їх у контексті цифрової соціалізації.
5. Визначити психологічні особливості комунікативної поведінки підлітків у соціальних мережах і їх вплив на емоційно-поведінкову сферу.
6. Провести емпіричне дослідження взаємозв'язку між рівнем інтернет-залежності та агресивності у підлітків та здійснити кількісну інтерпретацію отриманих результатів.

Методи дослідження. У дослідженні були використані наступні теоретичні методи: аналіз наукової літератури, присвяченої досліджуваній проблематиці, синтез, узагальнення, класифікація. Для проведення психодіагностики були використані такі емпіричні методи: анкетування, опитування (Авторська анкета; тест інтернет-залежності К. Янг; Опитувальник агресивності Басса-Дарки).

Обсяг і структура роботи: Дипломна робота складається зі вступу, трьох основних розділів та восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел (80 найменувань) та додатків. Основний обсяг дипломної роботи 66 сторінок, матеріали проілюстровано 5 таблицями та 2 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну і методи дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження впливу соціальних мереж на формування агресивності підлітків» розкрито: теоретико-методологічні підходи до вивчення впливу соціальних мереж на агресивність підлітків, охарактеризовано основні наукові концепції, визначено понятійно-категоріальний апарат дослідження та окреслено специфіку цифрової агресії, зокрема кібербулінгу.

У другому розділі «Психологічні особливості впливу соціальних мереж на підлітків» описано соціально-психологічні чинники виникнення агресії, особливості віртуального спілкування підлітків та проблему інтернет-залежності.

У третьому розділі «Емпіричне дослідження впливу соціальних мереж на формування агресивності у підлітків» описана організація практичного дослідження та методи діагностики, а також хід та результати дослідження, спрямованого на виявлення зв'язку між активністю у соцмережах, рівнем інтернет-залежності та агресивною поведінкою підлітків.

В результаті емпіричного дослідження визначено, що більшість підлітків має високий рівень залученості до соціальних мереж, що супроводжується зниженням самоконтролю та емоційною нестабільністю при обмеженні доступу до Інтернету;

встановлено, що 85,25 % респондентів мають помірний або високий рівень інтернет-залежності, а агресивна поведінка часто проявляється у формі роздратування, вербальної агресії та образливості. Кореляційний аналіз виявив статистично значущий позитивний зв'язок між рівнем інтернет-залежності та агресивністю, що підтверджує вплив цифрового середовища на формування агресивних тенденцій у підлітковому віці.

ВИСНОВКИ

Соціальні мережі є не лише платформою для комунікації, а й середовищем, яке формує поведінкові моделі підлітків, зокрема їхню схильність до агресії. Соціальні мережі – це інтерактивні онлайн-платформи, які забезпечують користувачам можливість створення, обміну та споживання інформації, формуючи нові моделі соціальної взаємодії. Агресивність підлітків у соціальних мережах є результатом комплексного впливу когнітивних, емоційних та соціальних факторів.

У психологічній науці агресивність традиційно визначається як стійка особистісна риса або тимчасовий стан, що проявляється у схильності до агресивної поведінки, спрямованої на заподіяння шкоди іншому об'єкту або суб'єкту. Науковці по-різному трактують агресивність залежно від дослідницької парадигми. Так, Л. Берковіц визначає агресивність як будь-яку форму поведінки, яка має на меті завдати шкоди іншій людині, якщо вона мотивована уникненням цієї шкоди. Згідно з класичним визначенням, агресія є реакцією на фрустрацію, тобто перешкоджання досягненню поставленої мети. Таке трактування було розвинене в межах когнітивно-біхевіористичних моделей, де агресивність розглядається як наслідок формування певних когнітивних схем та поведінкових автоматизмів, що запускаються в ситуаціях загрози чи конкуренції. Різні наукові підходи – когнітивний, біхевіористичний, соціально-когнітивний та нейропсихологічний – пояснюють механізми впливу соціальних мереж на агресивну поведінку, акцентуючи увагу на процесах соціального навчання, когнітивної обробки інформації та нейробіологічних змін.

Психологічні аспекти кібербулінгу значно відрізняються від традиційної агресії через особливості онлайн-середовища: анонімність, відсутність безпосереднього контакту, широку аудиторію та механізми алгоритмічного підкріплення поведінкових моделей. Це ускладнює виявлення й регулювання агресивної поведінки підлітків.

З метою розкриття поставлених завдань у психодіагностичній частині роботи були використані наступні методи дослідження: теоретичні – аналіз психолого-педагогічних літературних джерел з проблеми дослідження, спостереження, процедури якісної та кількісної обробки даних. Психодіагностичний комплекс склали: авторська анкета для збору даних про використання соціальних мереж; тест на інтернет-залежність Кімберлі Янг; методика Басса-Дарки для вимірювання рівня агресивності. У дослідженні взяло участь 61 особа.

Застосування авторської анкети в рамках емпіричного дослідження дозволило деталізувати характеристику вибірки та виявити особливості використання соціальних мереж підлітками. У 67 % підлітків фіксується емоційна

реакція роздратування при обмеженні доступу до мережі, що є типовою характеристикою початкових форм інтернет-залежності. Тривожним симптомом є те, що 54 % учнів повідомили про погіршення настрою після тривалого користування соцмережами, а майже кожен другий респондент (49 %) визнає наявність конфліктів із батьками або педагогами через надмірне використання мереж. Понад третина учасників (39 %) зіштовхувались із проявами агресивних емоцій у віртуальному середовищі, що може виступати як один із чинників формування загальної деструктивної поведінки.

Проведений тест на інтернет-залежність Кімберлі Янг показав, що лише 14,75 % опитаних демонструють мінімальний рівень цифрової залежності, тоді як переважна більшість респондентів (85,25 %) виявили ознаки помірного або високого рівня залученості до інтернет-активності. Найбільша частка – 47,54 % – припадає на підлітків із помірним рівнем залежності, що є тривожним показником. Частка осіб з високим рівнем інтернет-залежності становить 37,70 %. Високий рівень за методикою К. Янг зазвичай супроводжується компульсивною поведінкою, вираженою фрустрацією у разі обмеження доступу до Інтернету та помітним порушенням сну, навчання чи комунікативної активності в реальному середовищі.

Аналіз даних, отриманих за методикою Басса-Дарки, засвідчує високий рівень актуалізації агресивних тенденцій у значної частини підлітків. Загальний рівень агресивності у високому діапазоні спостерігається у 32,79 % респондентів, а ще 47,54 % демонструють середній рівень, що свідчить про поширеність агресивних проявів як стійкої риси поведінки у старшокласників. Найвищі показники зафіксовано за шкалами роздратування (42,62 % високого рівня) та вербальної агресії (36,07 %), що є типовими для підліткового віку та корелюють із комунікативним стилем у цифровому середовищі. Помітно вираженими є також непряма агресія (27,87 % високий рівень) та образливість (31,15 %), які вказують на схильність до прихованих або пасивно-агресивних форм поведінки. Показники за шкалою фізичної агресії є нижчими, але все ж у 22,95 % респондентів присутній високий рівень, що може свідчити про ризики деструктивної поведінки в офлайн-середовищі. Найнижчі показники виявлено за шкалою почуття провини: лише 13,11 % респондентів демонструють його високий рівень.

Результати кореляційного аналізу підтверджують наявність статистично значущого позитивного зв'язку між рівнем інтернет-залежності підлітків та рівнем їх агресивності. Зокрема, коефіцієнт Пірсона між загальним показником інтернет-залежності та загальним рівнем агресії становить $r = 0,61$, що свідчить про середній, але виражений позитивний кореляційний зв'язок. Цей зв'язок є високозначущим ($p < 0,01$), що дозволяє зробити висновок про наукову достовірність результатів.

Особливо сильний кореляційний зв'язок виявлено між рівнем інтернет-залежності та роздратуванням ($r = 0,63$; $p < 0,01$), що цілком логічно, враховуючи вплив безперервної цифрової стимуляції на зниження фрустраційної толерантності підлітків. Також високий коефіцієнт виявлено між інтернет-залежністю та

вербальною агресією ($r = 0,58$; $p < 0,01$), що свідчить про зростання схильності до агресивної комунікації в умовах постійної онлайн-активності.

Кореляції середньої сили зафіксовано між інтернет-залежністю та такими шкалами, як образливість ($r = 0,47$) та підозрілість ($r = 0,32$), що вказує на розвиток ворожих емоцій і підвищеної чутливості до соціальних взаємодій. Водночас негативна, але незначуща кореляція з почуттям провини ($r = -0,11$; $p > 0,05$) вказує на те, що в осіб із вищим рівнем інтернет-залежності не простежується збільшення внутрішньої критичності або каяття за власні агресивні дії.

Таким чином, отримані результати підтверджують основну гіпотезу дослідження: підвищений рівень інтернет-залежності корелює з більш вираженою агресивністю серед підлітків.